

qual *impossibilitat* és provat Déus ésser, lo qual és eternal per son poder mateix --- Lo gentil respòs --- que *possible* cosa era que lo món fos eternal, e que hagués de si mateix poder a ésser eternal; mas lo savi destrohí sa rahó, en quant dix que ---», Llull (*Gentil*, 19.3f. i ss.); «no par / que sia *possíbol* la nostra fe provar, / ni que hom pusca tals hòmens atrobar / qui ---», id. (*Desconhort*, v. 270); «Ses fe, plaser a Déu / ges *possíbils* non és / ---», Guillem de Cervera (*Prov.*, 847b en un ms., *possibles* en l'altre).

Notem que el cat. anà a la capdavantera absoluta del pensament modern en l'adopció d'aquest mot indispensable, que en francès no es documenta fins a 1337, en italià fins c. 1300 (Cavalcanti; Dante, *Purgatorio*), en anglès fins c. 1340 (Rolle), en castellà fins a 1495 (Nebrixa) i en llengua d'oc fins als felibres. Capdavantera purament laica, car els monjos de Cuixà, que traduïren les *VidesR*, espatllaven aqueixos mots desusats, que no entenien: allà on Voragine (370.20) havia escrit *nulla --- impossibilia*, trobem *nobile* en un dels mss. i *posibla* en l'altre (º 130v2, n. 127). Aqueixos conceptes inquietants, el dubte transcendent que apunta en el «beat» filòsof racionalista imperterrit, sense aigualiar un cristianisme dut fins a l'abnegació, haurien semblant massa relliscosos al pensament temorec dels freres.

Possibilitat [Llull]: «Natura és de enteniment que entén mills com hom és alegre e pagat --- altra natura a l'enteniment --- que hom aferm *possible* cosa ésser aquella cosa que la volentat vol que l'enteniment entena; cor sí, ans que l'enteniment la entena, afferma *impossibilitat* ésser en aquella cosa, l'enteniment no serà aparellat com pusca entendre la possibilitat o *impossibilitat* qui serà intel·ligible en aquella cosa», *Blanq.* (NCL II, 158.6). I el savi Turmeda preveient ja la catàstrofe civil de Forans i Ciutadans (que segurament l'induí a refugiar-se a Tunísia i a la fatal apostasia): «Los grossos que han a tractar / la gent qui-ls és comanada, / no la vullen carregar / tant, que càge la somada; / per ells sia comportada / la llur *possibilitat*: / axò faent, l'amistat / entre ells haurà durada» (*Divis.*, 119f, NCL x, 141). *Possibilitat* [Lab. 1840].

Impossible [Llull, supra; i]: «quant menys --- lo nostre enteniment pot abastar que entena tot Déu e ses obres!, si açò no era enaxí, seguir-s'ia que nosaltres fóssem, en essència e en obres, majors que Déu; e açò és cosa *impossible*», *Blanq.* (NCL I, 195.16); «--- açò és *impossíbil*, per la qual *impossibilitat* és significat ---», *Gentil*, 135.7f. *Impossibilitat* [Belv.], -tació. Eiv. *empossiblar* («usibla»: extraviar», PzCabr.). *Possibilista*. *Possibilisme*. *Possificar*, -ficant, -ficatiu, -ficativitat, -ficable, -fixabilitat.

CPT.: *Potser*, indubtablement molt anterior, però no en tenim dades escrites fins al S. XVII: «*potser* que hi aja de ma falta», Lacav. (s. v. *poder*); i sense el *que*: «Gerió --- / lo ceptre 'm pren dels avis, veyent-me dèbil dona / --- / Tement *potser* que 'l trono li reprenqués un dia, / cremà, per abusar-m'hi les selves del voltant / ---», *Atl.* de 1878 (I, 55a). De tota manera és cert que trigà a predominar, i que encara no és ben

general; per més que sigui poc segur el caràcter genuí dels seus concurrents, *tal volta* (val.) i *tal vegada* (Principat), i pitjor el de *quissà* (sens dubte cast. localment arrelat): a Eivissa vaig sentir molt aquest, mai *potser*, i una vegada *per ventura* (St Joan de Labritja, 1963); a Mallorca i Menorca sí que s'usa, i àdhuc el trobem en els millors autors, com Joan Alcover, però *per ventura* —i vulgarment *p'ventura*— hi són tant o més generals; només en el Princ. i ross. està enterament generalitzat *potser* (sense descartar-ne el cat. occid.: «*pot'sé lin díbens*» 'potser ho diuen així' Tremp, 1957).

Els concurrents antics foren *per ventura*, *possiblement*, *fors* i *pot-se-fer*: del qual, però, no és veritat que sigui contracció *potser*, com suposava Ruyra, sinó combinació ben natural amb el verb (*és*)*ser* (tal com ho són el fr. *peut-être*, oc. *pot-est(r)e*, angl. amer. *maybe* etc.); ja usual en el S. XIII, i emprat en les seves cartes per Guzman el Bueno, quan (abandonat pels seus compatriotes castellans i llur rei, i després de sacrificar el fill per la defensa de la Cristiandat) aprengué el català per demanar socors als catalans, únics que li enviaren naus i homes que aguantaren Tarifa: «*pot-sa-fer* que les parts romandran pagades» a. 1299 (carta a Jaume II: demanant més auxili, *BABL* III, 192); «entre ells no-y ha què triar, e *pot se fer* que-y hage major, però no millor», *Curial* (NCL II, 152). Ruyra, que el va usar a *La Parada*, explicava «tal volta, tal vegada --- en aquest sentit he trobat viva aquesta locució adverbial en boca de pagesos de Palafoxs i de Montnegre [Gironès]; els autors antics l'usaven amb més extensió, sempre en sentit dubitatiu» (O. C., 380a, 858; cf. Fabra, *ConvFil.* IX, 52).

Possiblement el més estès en català antic era el curiós emprament de l'infinitiu *poder* adverbialitzat, que trobem sovint des del S. XIII: «per qu'ieu no-us n'aus *poder* donar» 'potser per això no goso donar-vos-en (més coneixement)': expressió catalana (no existent en l'occità dels trobadors) en el trobador català Ramon Vidal de Besalú, de princ. S. XIII (*Abril issia*, v. 723. V. l'ed. de Hugh Field, que em vaig honorar dirigint com a tesi doctoral, 1960); «dix lo pastor - per què no-l grat, / que *poder* auré-n lo cap?» (gratant-li el cap amanseix la fera i després la mata d'una pedrada), «si am cavaller / no-m farà mas cortejer; / e si amava mercader, / no-l veuria d'un any *poder*; / e si hom de vila amava / ---», «axí us en pendrà *poder* / com féu en aycell cavaller», *Set Savis*, vv. 815, 1544, 2926.

Sovint en Eiximenis: «Pare, si veig que lo pagès sia maliciós, tornaré; primerament contendré ab les fembres, que no han força ne porten armes. —Fill —dix lo pare— no t'acosts a elles, car elles te faran pitjor *poder*», *Terç* (NCL VI, 108); parlant del marit que mata l'adúltera: «pensa ab quina cara ne ab quina esperança pot demanar a Déu misericòrdia l'om qui sa muyller ha morta —e *poder* en cors e en ànima— per veruonyia dels hòmens», *Libre de les Dones*, fº 45r2 (comprovo jo mateix en tots tres mss. A, B, I); «tu, matant ta muyller, te cuydes millorar d'altre, e *poder*